

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سبک‌های تفکر و راهبردهای یادگیری

مؤلف: معصومه فرهوش

سرشناسه: فرهوش، معصومه، ۱۳۴۷-

عنوان و نام پدیدآور: سبک‌های تفکر و راهبردهای یادگیری/مؤلف معصومه فرهوش.

مشخصات نشر: تهران: وزارت آموزش و پرورش. معاونت پرورشی. موسسه فرهنگی منادی تربیت. ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۸۴ص.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۹۰-۱۳۵-۳

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: موضوع: Learning, Psychology of

موضوع: Thought and thinking

موضوع: Motivation in education

موضوع: Cognitive styles

شناسه افزوده: ایران. وزارت آموزش و پرورش. موسسه فرهنگی منادی تربیت

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۵ س۲/۴۶ف/۱۰۶۰ LB

رده‌بندی دیویی: ۳۷۰/۱۵۲۳

شماره شابک سی ملی: ۴۴۸۲۵۱۵

سبک‌های تفکر و راهبردهای یادگیری

مؤلف: معصومه فرهوش

ویراستار: مرتضی حاجعلی فرد

حروفچینی و صفحه‌آرایی: مرکز گرافیک مؤسسه فرهنگی منادی تربیت

طراح جلد: سودابه فرهوش

ناشر: موسسه فرهنگی منادی تربیت

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سادس

چاپ اول: ۱۳۹۵

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۶۰۰۰۰ ریال

ISBN 978-600-390-135-3

شابک ۳-۱۳۵-۳۹۰-۶۰۰-۹۷۸

WWW.monadi.org

Email: info@monadi.org

تهران. خیابان استاد نجات‌الهی. بین چهارراه سمیه و طالقانی. کوچه بیمه. پلاک ۲۶

تلفن فروشگاه: ۸۸۹۳۱۸۵۲ تلفن پخش: ۸۸۸۹۱۲۷۲۸ نامبر: ۸۸۸۹۴۲۹۰

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۷	پیشگفتار
۹	مقدمه
۱۳	فصل اول: سبک‌های تفکر
۱۵	مقدمه
۱۷	تفکر
۱۹	ابعاد تفکر
۲۰	کارکردهای ادی تفکر
۲۱	شناخت
۲۲	فراشناخت
۲۵	سبک‌های تفکر
۲۷	نظریه خودگردانی ذهنی است بر تفکر
۲۹	کنش‌ها یا عملکردهای خودگردانی ذهنی
۲۹	اشکال خودگردانی ذهنی
۲۹	سطوح، حیطه‌ها و تمایلات خودگردانی ذهنی
۳۰	سبک‌های تفکر هریسون و برامسون
۳۱	اولویت‌های سبک‌های تفکر
۳۷	اصول سبک‌های تفکر
۳۸	متغیرهای مؤثر در شکل‌گیری سبک‌های تفکر
۳۹	خلاصه فصل
۴۱	فصل دوم: راهبردهای یادگیری
۴۳	مقدمه
۴۵	راهبردهای یادگیری
۴۸	راهبردهای شناختی
۵۱	راهبردهای فراشناختی
۵۲	راهبردهای مطالعه و یادگیری وین اشتاین و مایر
۵۲	راهبردهای مرور ذهنی
۵۲	راهبردهای بسط یا گسترش معنایی
۵۳	راهبردهای سازماندهی
۵۳	راهبردهای نظارت بر درک
۵۴	راهبردهای عاطفی

۵۵	 خلاصه فصل
۵۷	 فصل سوم: انگیزش پیشرفت
۵۹	 مقدمه
۶۱	 انگیزش پیشرفت
۶۴	 انگیزش درونی و انگیزش بیرونی
۶۵	 نظریه‌های انگیزش
۶۵	 یکپارچگی
۶۵	 نیازهای اساسی و فرایندهای مزلو
۶۶	 نیاز فیزیولوژیک
۶۷	 نیاز ادبی
۶۷	 نیاز عشق و تعلق
۶۷	 نیاز به احترام
۶۷	 نیاز به خودشناسی
۶۹	 رویکردهای انگیزش
۶۹	 رویکرد رفتاری
۶۹	 رویکرد شناختی
۷۰	 انگیزش و یادگیری معنادار
۷۰	 رویکرد انسان گرایی
۷۱	 رویکرد انتظار ضرب در ارزش
۷۲	 نظریه انگیزش پیشرفت
۷۳	 نظریه انتخاب شناختی
۷۴	 منشأ نیاز به پیشرفت
۷۴	 تأثیرات جامعه پذیری
۷۵	 تأثیرات شناختی
۷۵	 تأثیرات تحولی
۷۶	 هدف‌های پیشرفت
۷۷	 خلاصه فصل
۷۹	 فهرست منابع
۱۳۳	 فارسی
۱۳۷	 نگلیسی

«سرچشمه تمامی نیروهای انسان تفکر است. با وجود این، هرگز نمی‌توانیم ادعا کنیم که در این مهارت انسانی که پرارزش‌ترین توانایی ماست کامل شده‌ایم. هر قدر که در آن متبحر شده باشیم باز هم باید بخواهیم بهتر و بهتر ببیندیشیم».

«ادوارد دیبونو»

پیشگفتار

«تفکر» یکی از مهارت‌های اساسی هزاره سوم به شمار می‌رود. آموزش مهارت‌های تفکر به دانش‌آموزان و دانشجویان می‌تواند باعث ارتقای سطح ارتباطات انسانی و امکان تصمیم‌گیری‌های بهتر شود.

کتاب حاضر به بررسی انواع سبک‌های تفکر از دیدگاه نظریه‌پرداز بزرگ علم روان‌شناسی و تعلیم و تربیت، رابرت جی. ستنگ، می‌پردازد. به اعتقاد وی، سبک تفکر، ربطی به توانایی افراد ندارد، بلکه به تمایل افراد به استفاده از توانایی‌هایشان مربوط می‌شود. مدارس، سازمان‌ها، مشاغل و فرهنگ‌های متفاوت به برخی از شیوه‌های تفکر توجه بیشتری نشان می‌دهند و معمولاً افرادی موفق‌ترند که شیوه تفکرشان با آنچه مدرسه یا مؤسسه می‌خواهد، همخوانی دارد. درواقع، اینکه افراد ترجیح می‌دهند چگونه فکر کنند، می‌تواند به اندازه میزان خوب فکر کردن آن‌ها مهم باشد.

استفاده از سبک‌های تفکر گوناگون می‌تواند به دانش‌آموزان و دانشجویان در استفاده از راهبردهای یادگیری کمک کند، زیرا هر فردی که به دنبال تحصیل علم است باید از راهبرد (استراتژی) خاصی برای یادگیری استفاده کند. این کتاب سعی در معرفی انواع راهبردهای یادگیری دارد. تناسب بین استفاده از راهبرد یادگیری و سبک تفکر به افراد کمک می‌کند تا به موضوع یادگیری به گونه‌ای متفاوت نگاه کنند و با استفاده از راهبردهای مؤثر یادگیری برای کسب خودپنداره، مهارت و پیشرفت نیرومند و انعطاف‌پذیر بکوشند و انگیزش پیشرفت خود را تقویت کنند، چرا که افزایش انگیزش پیشرفت می‌تواند فرد را یاری دهد تا با دنیای خود کنار آید و تصویری را که از خود دارد، بهبود بخشد. مطالعه این کتاب به همه معلمان، مدیران، مسئولان آموزش و پرورش، برنامه‌ریزان درسی، سیاست‌گذاران، دانشجویان و همه کسانی که تعلیم و تربیت و پرورش نیروی انسانی کارآمد را لازمه رشد و توسعه کشور می‌دانند، پیشنهاد می‌شود.

مقدمه

قرن بیست و یکم میلادی به بتکار بود که قرن یادگیری نام‌گذاری شده و آموزش با کیفیت برای همه در دستور کار کشور قرار گرفته است. در این راستا یادگیری در چهار محور به شرح زیر بازنمایی شده است:

* یادگیری برای دانستن (یادگیری مداوم)؛

* یادگیری برای انجام دادن (کارآفرینی و تولید)؛

* یادگیری برای باهم زیستن (پاسداری صلح، محیط زیست و توسعه پایدار)؛

* یادگیری برای بودن (شهروندی و هستی‌وندی مسئولانه و پاسخ‌گوار).

یکی از مهم‌ترین پیشرفت‌های نیمه دوم قرن بیستم، پیدایش نظریه‌هایی بود که بر نقش فرایندهای عالی مؤثر بر مهار و هدایت فرایندهای شناختی تأکید می‌کردند. این فرایندهای عالی ذهنی «فراشناخت» نام دارند. فلاون (۱۹۷۹) اولین نظریه‌پردازی بود که این عنوان را مطرح کرد. منظور از فراشناخت، آگاهی از فرایندهای شناختی خود و کنترل و تنظیم شناخت است. فراشناخت به اطلاعاتی گفته می‌شود که فرد از نظام شناختی خود دارد. برای مثال، شخصی که از آگاهی فراشناختی نسبتاً خوبی برخوردار است می‌داند که چه مقدار از مطالب را کاملاً درک کرده و چه میزان از تکالیف را بدون اشتباه انجام داده است. همین‌طور

می‌داند که برای انجام دادن یک تکلیف معین به چه اطلاعاتی نیاز دارد یا از چه شیوه‌هایی باید استفاده کند.

فراشناخت به دانش ما درباره فرایندهای شناختی خودمان و چگونگی استفاده بهینه از آن‌ها برای رسیدن به هدف‌های یادگیری گفته می‌شود. به سخن دیگر، فراشناخت، دانش یا آگاهی فرد از نظام شناختی خود او یا دانستن درباره دانستن است. دانش فراشناختی ما را یاری می‌دهد تا به هنگام یادگیری و دانستن امور، پیشرفت خود را زیر نظر بگیریم. همچنین به ما کمک می‌کند تا نتایج تلاش‌هایمان را ارزیابی کنیم و میزان تسلط خود را بر مطالبی که خواندیم بسنجیم. به همین سبب یکی از تعابیر بسیار نزدیک به فراشناخت «یاد گرفتن یادگیری» است.

فراشناخت شامل، تمریزی، هدایت، نظارت و اصلاح فرایندها و فعالیت‌های شناختی است. ساده‌ترین معنای فراشناخت شناخت درباره شناخت است. مقایسه شناخت با فراشناخت درک بهتری از آن فراهم می‌آورد. شناخت به معنای عام آن یعنی دانستن، که شامل فرایندهای عالی ذهنی، مانند حل مسئله، خردقیق، درک مطلب، ربط‌دهی و استدلال می‌شود درحالی‌که فراشناخت، دانش نسبت به تمام فرایندهای شناختی است. فراشناخت مشتمل بر دو مؤلفه است. مؤلفه نخست دانش فراشناختی فرد از خودش به‌عنوان یک پردازشگر اطلاعات و مؤلفه دوم فرایندها و راهبردهای نظم‌دهنده، سازمان‌دهنده و نظارت‌کننده است. مؤلفه اول که دانش فراشناختی است تا زمانی حاصل می‌شود که فرد از نتایجی‌های شناختی خود و نیز، ناتوانی‌های شناختی خود آگاه می‌شود. برای مثال، فردی که از سبک حافظه خود آگاه است رئوس کارهای روزانه یا خرید روزانه‌ای را که باید انجام دهد، یادداشت می‌کند تا در موقع تعیین شده و مناسب، آن‌ها را انجام دهد.

برخلاف گذشته تصور می‌شد توانایی یادگیری هر فرد تابعی از میزان هوش و استعدادهای اوست، در چند سال اخیر این نظریه در میان روان‌شناسان قوت گرفته است که با وجود نقش تعیین‌کننده عوامل ذاتی هوش و استعداد در یادگیری، عوامل غیرذاتی دیگری نیز در این خصوص مهم قلمداد می‌شوند که یکی از آن‌ها «راهبردهای یادگیری» است.

راهبردهای یادگیری به هرگونه فعالیت داوطلبانه‌ای گفته می‌شود که فرد بتواند برای بهبود یادسپاری و یادگیری خود انجام دهد. راهبردهای یادگیری دو دسته شناختی و فراشناختی

را در بر می‌گیرند.

راهبردهای شناختی ابزارهایی ضروری برای یادگیری محتوا هستند، اما راهبردهای فراشناختی زمینه را برای جهت‌دهی و کاربرد راهبردهای شناختی و نظارت کردن بر آن‌ها فراهم می‌سازند و نقش مهمی در جریان یادگیری ایفا می‌کنند. راهبردهای شناختی به دانش‌آموز کمک می‌کنند تا به هدفی خاص برسند، اما راهبردهای فراشناختی سبب می‌شوند دانش‌آموز دریابد که آیا به آن هدف رسیده است یا نه. تجارب فراشناختی یا پیش از فعالیت شناختی به دست می‌آید یا پس از آن؛ و اغلب وقتی روی می‌دهد که شناخت فرد با شکست مواجه می‌شود.

یکی از سطوح عالی فراشناخت، تفکر است. تفکر عالی‌ترین و پیچیده‌ترین فرایند ذهنی انسان و مهم‌ترین ویژگی متمایزکننده انسان از سایر موجودات است. تفکر، پایه پژوهش است. مسئله را هسته اصلی تفکر می‌نامند. مسئله موقعیت پیچیده‌ای است که مانع پیشرفت یادگیری می‌شود و در این شرایط، فرد برای حذف مسئله باید کوشش‌های منظمی را به عمل آورد که روش علمی بر مبنای آن استوار است.

هدف اساسی آموزش فراشناختی، خدمت‌رسانی و خودآموزی است تا دانش‌آموزان یادگیرندگان مستقلی شوند و بتوانند فرایندهای شناختی و یادگیری‌شان را در جهت اهداف تعیین‌شده خود هدایت، نظارت و اصلاح کنند. راهبردهای فراشناختی بر راهبردهای شناختی نظارت و آن‌ها را کنترل می‌کنند و به آن‌ها جهت می‌دهند. بنابراین، برای موفقیت در یادگیری لازم است راهبردهای شناختی و فراشناختی را باهم به کار برد.

بسیاری از دانش‌آموزان دارای نقص فراشناختی هستند، یعنی دانش پایه و موضوعی یک رشته را دارند، اما نمی‌دانند که از آن دانش چگونه استفاده کنند. استفاده از راهبردهای فراشناختی در یادگیری مطالب مربوط به دروس مختلف مؤثر است. پیشنهاد می‌شود به معلمان آموزش داده شود که راهبردهای فراشناختی را آموزش دهند و به دانش‌آموزان بیاموزند که در یادگیری دروس و انجام دادن کارها به‌صورت فراشناختی عمل کنند.

پیازه معتقد است هدف اصلی آموزش و پرورش، خلق مردمانی است که قابلیت انجام چیزهای جدید را دارند، نه اینکه صرفاً آنچه را که دیگر نسل‌ها انجام داده‌اند تکرار کنند؛

مردمانی که خلاق و درواقع کشفانی نوآور باشند. بنابراین هدف دیگر آموزش و پرورش، شکل دادن ذهن‌هایی است که می‌توانند نقاد باشند، بیالیند و تصریح کنند و پذیرای بی‌قید و شرط عرضه شده‌ها نباشند.

معصومه فرهوش

زمستان ۱۳۹۵

www.ketab.ir